

Těžební areál Havírna

Štěpánov nad Svratkou, okr. Žďár nad Sázavou, kraj Vysočina
13.–14. století

1,4 km

Navigační bod: N 49°30'54.25",
E 16°21'42.72" (poměrný střed lokality).

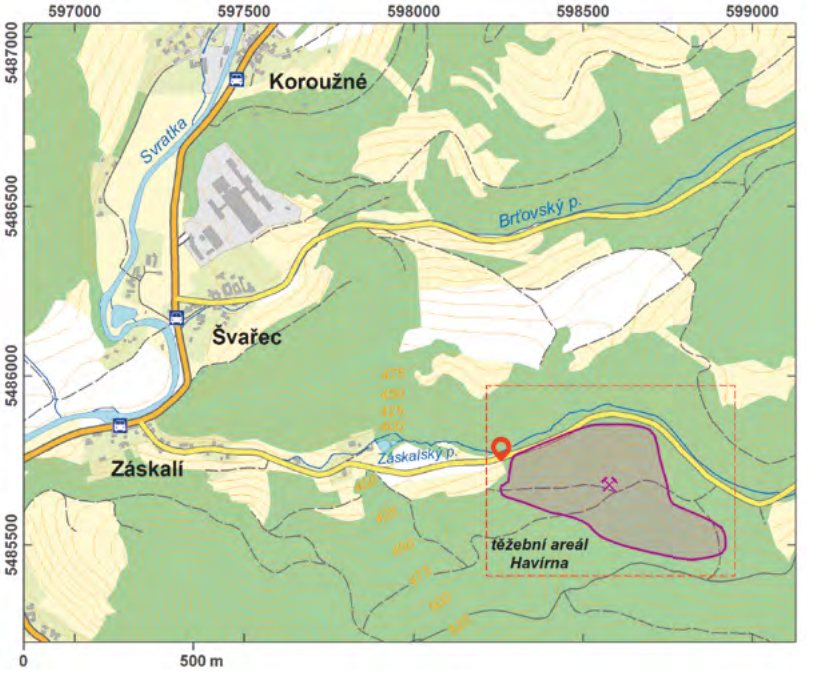
↑ *Detail části zídky z lomového kamene. Foto R. Stránská 2015*

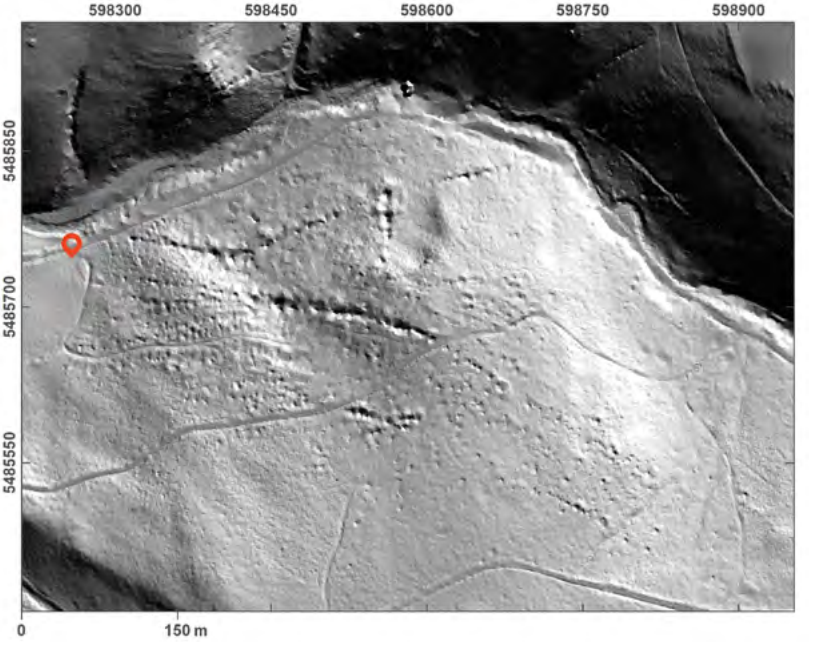
Přístup: Lokalita je situována v lesním porostu po obou stranách silnice spojující osadu Záskalí a Čtyři Dvory asi 1,2 km od autobusové zastávky Koroužné, Záskalí. Od východního okraje osady vede lesní cesta žlebem směrem na jihovýchod, asi po 500 m se napojuje na cestu po vrstevnici. Zde odbočit východním směrem, kde přibližně po 400 m prochází lesní cesta středem lokality a je ukončena napojením na silnici.

Význam: Rozlohou a zachováním se jedná o významný doklad středověkého těžebního, zpracovatelského a sídelního areálu.

Historie: Štěpánovský rudní revír se rozkládá v členitém terénu Nedvědické vrchoviny po obou stranách údolí řeky Svratky, je široký cca 1,5 km a dlouhý 5 až 7 km. V prostoru mezi obcemi Horní Čepí a Koroužné byly v posledních letech terénním průzkumem zjištěny téměř tři desítky starých horních komplexů nebo jednotlivých děl, a to především v podobě *obvalových tahů a polí, *pinek, štol a šachet, jejichž přesné časové zařazení není možné určit bez dalšího podrobnějšího průzkumu. V roce 1990 byla J. Sadílkem objevena lokalita Havírna, na které byl následně v letech 2000–2005 Archeologickým ústavem AV ČR v Brně, v. v. i. realizován komplexní povrchový průzkum, kterým byly zjištěny doklady těžby a osídlení lokality již od poloviny 13. století. Ve 14. století pravděpodobně došlo k utlu-

mení těžebních i sídelních aktivit a následně k zániku celého areálu. V písemných pramenech není areál přímo doložen. Nejstarší zprávou o těžbě stříbrných rud v této oblasti je mandát krále Václava I. z konce 40. let 13. století, kde jsou zmiňovány stříbrné doly, které na území doubravnického kláštera zabral Jimram z Medlova a prodal brněnským měšťanům. Nároky brněnské obce při horním podnikání v regionu legalizovalo privilegium Václava II. z roku 1297. Dvojice zápisů z let 1348 a 1352 v brněnské

↑ *Dálkový pohled na lokalitu. Foto R. Stránská 2015*

↑ *Pohled na terénní situaci lokality. Foto R. Stránská 2015*

městské knize mluví o propůjčení dědičných štol, ležících v blízkosti vsí Hohenrod a Švařec. V letech 1957–1963 a 1989–1990 proběhly na lokalitě větší geologické průzkumné akce, kterými nebylo zjištěno významnější zrudnění lokality, je proto pravděpodobné, že ve středověku byly stříbrem obohacené povrchové a přípovrchové žíly zcela vytěženy.

Popis: Zaniklý středověký důlní komplex se nachází na severozápadním okraji katastrálního území Štěpánova nad Svratkou v lesní trati Havírna, na svahu hlubokého údolí Záskalského potoka, jednoho z levých přítoků řeky Svratky, mezi hřebenem Kopanin (579 m n. m.) na severu a Sokolí hory (629 m n. m.) na jihu. Na ploše více než 15 ha jsou v terénu

↑ *Zídky z lomového kamene. Foto R. Stránská 2015*

patrné především pozůstatky po dolování stříbrných rud (zejména galenitu a sfaleritu) a také relikty výrobních a pravděpodobně i sídelních objektů, doposud neověřených. Část je situována na poměrně příkrém úbočí Sokolí hory v nadmořské výšce zhruba od 400 do 500 m n. m. V menší míře se objekty objevují i na pozvolnějším svahu Sokolí hory, až po vrstevnici 530 m n. m. Stopy po dolování v podobě množství různě hlubokých (3–4 m) prohlubní oválného nebo kruhového půdorysu s mohutnými obvaly jsou rozmístěny v téměř 300 metrů širokém pásu v délce až 700 metrů. V prudkém srázu severozápadní části lokality jsou dochovány otevřené zhruba kruhové těžní jámy o průměru 5–10 m a hloubce až 5 m. Patrně nejbohatší žilné pásmo bylo pravděpodobně vytěženo klasickou povrchovou dobývkou, dnes se tak v terénu projevuje jako téměř 100 metrů dlouhá skalnatá rokle s kolmými, až 5 metrů vysokými stěnami. Dalším terénním prvkem lokality jsou také četné terasy, bezprostředně navazující na těžební objekty, nebo umístěné v jejich blízkosti. Jedná se o terénní útvary o délce až několik desítek metrů, někdy s výskytem hutních strusek, soustředěné především ve střední části lokality. V některých případech jsou tyto terasy příčně přepaženy zídkami z nasucho kladeného lomového kamene, které mají pravděpodobně technický význam. Ve sráznějších severních částech lokality se objevují i rozměrově menší terasy zhruba obdélného tvaru, někdy s patrnou kamennou destrukcí, které mohou být pozůstatky sídelních objektů. Ověření předpokládané obytné zástavby těchto menších teras ovšem může přinést pouze budoucí archeologický výzkum. [**rs**]

Literatura: Sadílek 1996; Doležel – Sadílek 2004.

Okolí:
(1) Pivonice u Lesoňovic (ZR), zřícenina hradu Zubštejn: N 49°31'48.92", E 16°19'36.26" (3 km).
(2) Švařec (ZR), hornická kaple Nejsvětější trojice: N 49°31'23.02", E 16°21'4.91" (1 km).
(3) Štěpánov nad Svratkou (ZR), zřícenina hradu Kozlov: N 49°30'1.57", E 16°19'45.98" (2,7 km).